

Hulp, advies en ondersteuning aan slachtoffers van seksueel geweld, huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland: van gefragmenteerd georganiseerde tot landelijk dekkende organisaties

Anne Coomans en Veroni Eichelsheim***

5.1 INLEIDING

Huiselijk geweld en kindermishandeling vormen een ernstig en omvangrijk maatschappelijk probleem (Alink et al., 2011). In Nederland wordt onder huiselijk geweld al het geweld verstaan dat door iemand uit de huiselijke of familiekring van het slachtoffer wordt gepleegd, waarbij de relatie tussen de pleger en de slachtoffer centraal staat. Het gaat bijvoorbeeld om (ex-)partners, gezinsleden, familieleden, huisgenoten of huisvrienden. Daarnaast kan huiselijk geweld verschillende vormen aannemen: lichamelijk, seksueel en psychisch (Van Dijk et al., 1997; Ten Boom et al., 2019). In de definitie van huiselijk geweld worden daarom partnergeweld, kindermishandeling, geweld tegen ouders en ouderengeweld onder huiselijk geweld verstaan (Mellaard & Meijl, 2021). Schattingen over de omvang van huiselijk geweld worden vaak in Amerikaanse literatuur vergeleken met het 'topje van de ijsberg', omdat slechts een beperkt deel hiervan zichtbaar wordt in de officiële registraties van huiselijk geweld (Creighton, 2002). Slachtoffers, omstanders, maar ook plegers ervaren vaak drempels om een situatie van huiselijk geweld te melden. Als het bijvoorbeeld gaat om slachtoffers van huiselijk geweld, wordt vermoedelijk maar een heel klein deel van het geweld gemeld bij officiële instanties als gevolg van schuld- of schaamtegevoelens, een gevoel van loyaliteit naar de dader toe of het hebben van een (economische) afhankelijkheidsrelatie (Athmer et al., 2020).

* Anne Coomans, MSc, is PhD-student aan het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving, Amsterdam.

** Prof. dr. Veroni Eichelsheim is senior onderzoeker bij het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving, Amsterdam en is tevens als bijzonder hoogleraar ontwikkelingspsychologie verbonden aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Het slachtoffer worden of getuige zijn van huiselijk geweld kan ingrijpende gevolgen hebben (Fritz et al., 2012; Herrera & McCloskey, 2001; Norman et al., 2012). In de literatuur worden kortetermijngevolgen beschreven, zoals letsel en een verstoord sociaal functioneren, maar ook op de langere termijn worden zeer ernstige consequenties van huiselijk geweld zichtbaar. Het ervaren van huiselijk geweld kan bijvoorbeeld leiden tot depressies of angsten, alcohol- en drugsmisbruik en suïcidepogingen (Fritz et al., 2012; Herrera & McCloskey, 2001; Norman et al., 2012). Bovendien lijken er ook intergenerationele gevolgen te bestaan. Het meemaken of het getuige zijn van huiselijk geweld op jonge leeftijd vergroot het risico op plegerschap van huiselijk geweld op latere leeftijd. Uit onderzoek blijkt dat de kans dat kinderen slachtoffer worden van kindermishandeling bijna drie keer zo groot is wanneer de ouders zelf in hun jeugd kindermishandeling hebben meegemaakt of getuige zijn geweest van geweld tussen ouders (Assink et al., 2018). Bovendien vergroot een verleden van slachtofferschap of getuige zijn van huiselijk geweld de kans dat volwassenen geweld plegen tegen hun partner, maar ook om slachtoffer te worden van geweld in een intieme relatie (Emery, 2006). Juist vanwege de mogelijk ingrijpende en soms zelfs intergenerationele gevolgen is het voor slachtoffers van huiselijk geweld van groot belang dat zij toegang hebben en houden tot passende hulp.

In 2015 is er voor huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland één centraal meld- en adviespunt ingericht, Veilig Thuis. Veilig Thuis staat centraal in dit hoofdstuk, maar is strikt genomen geen hulpverleningsinstantie voor slachtoffers van huiselijk geweld en kindermishandeling. Veilig Thuis biedt namelijk zelf geen concrete hulp aan slachtoffers, maar moet worden gezien als een verwijzorgaan in het zorglandschap. In dit hoofdstuk zal Veilig Thuis daarom als interventie in de bredere zin van het woord worden beschouwd: als een verwijzer en belangrijk meldpunt en adviesorgaan voor slachtoffers van huiselijk geweld. In dit hoofdstuk staat dan ook niet de effectiviteit van Veilig Thuis in engere zin centraal, maar zullen we aan de hand van een bespreking van een historisch overzicht van de totstandkoming van Veilig Thuis als centrale organisatie, de huidige werkwijze van Veilig Thuis, de plaats van Veilig Thuis in de zorgketen en de ervaringen met Veilig Thuis van slachtoffers, een poging doen te evalueren of Veilig Thuis doet wat zij beoogt te doen en of zij daarmee kan voldoen aan haar doelstelling.

5.2 DE WEG NAAR VEILIG THUIS: EEN KORT HISTORISCH OVERZICHT

5.2.1 *Kindermishandeling*

In Nederland kregen de mogelijk schadelijke gevolgen van kindermishandeling pas echt aandacht van wetenschap en maatschappij rond 1962, toen de Amerikaanse kinderarts Henry Kempe en collega's een artikel over het *battered child syndrome* publiceerden (Kempe et al., 1962). Daarvóór leek nog te veel geleund te wor-

den op de gedachte dat geweld in gezinnen als disciplinaire maatregel kon worden ingezet (Steketee, 2017). Op basis van een enquête, verspreid onder ziekenhuizen en het Openbaar Ministerie, bleek dat er binnen één jaar in totaal 750 gevallen van kindermishandeling geconstateerd waren. Bij 114 kinderen werd blijvend hersenletsel vastgesteld en 78 kinderen waren overleden (Baartman, 2010; Kempe et al., 1962). Als gevolg van de ontstane aandacht voor kindermishandeling in Nederland werd in 1972 het Bureau Vertrouwensartsen (BVA) opgericht, bestaande uit artsen, maatschappelijk werkers en administratief personeel. De belangrijkste taken waren het aannemen van meldingen van (vermoedens van) kindermishandeling, het op gang brengen en coördineren van de hulpverlening en het bijhouden van de meldingsregistraties. In de jaren negentig kwam kritiek op de aanpak van de BVA's als gevolg van het hoge aantal hermeldingen. Bovendien bleek het verifiëren van vermoedens van kindermishandeling soms maandenlang te duren. Ook was het voor melders vaak onduidelijk bij welke instantie zij het beste een melding van kindermishandeling konden maken, omdat dit bij zowel de BVA's als de Raad voor de Kinderbescherming, de politie en lokale hulpverleningsinstellingen kon worden gedaan. Om te streven naar één centraal punt voor alle vragen op het gebied van kindermishandeling werden in 1994 Advies- en Meldpunten Kindermishandeling (AMK's) opgericht (Roelofs, 1996). Sinds 2007 is in het Nederlands Burgerlijk Wetboek vastgesteld dat geweld tegen kinderen verboden is. De overheid is sindsdien verplicht maatregelen te treffen om geweld tegen kinderen te voorkomen, maar ook zorg (opvang, hulpverlening) te bieden aan kinderen die wel slachtoffer zijn geworden (Steketee et al., 2020).

5.2.2 *Huiselijk geweld*

De toenemende aandacht voor kindermishandeling werd versterkt door de eveneens toenemende aandacht voor huiselijk geweld in het algemeen (bijvoorbeeld partnergeweld) in de jaren negentig (Baartman, 2010). In de aanpak van huiselijk geweld bestonden echter nog lange tijd minder juridische mogelijkheden. Pas sinds de interdepartementale nota *Privé geweld – publieke zaak* (Ministerie van Justitie, 2002) heeft de aanpak van huiselijk geweld een impuls gekregen en zijn er maatregelen getroffen om ervoor te zorgen dat huiselijk geweld effectiever werd aangepakt. Net als voor kindermishandeling werden voor de andere vormen van huiselijk geweld in 2007 Steunpunten Huiselijk Geweld (SHG's) opgericht, met als doel een laagdrempelige advies- en verwijzfunctie voor alle directbetrokkenen bij huiselijk geweld te bieden en het betreffende geweld in de leefsituatie van de contactlegger te stoppen (Vink & Geurts, 2008). Sinds 2009 kan bovendien een tijdelijk huisverbod worden opgelegd aan plegers van huiselijk geweld om directe leden van een gezin of huishouden te beschermen. Hoewel er dus in toenemende mate aandacht begon te ontstaan voor huiselijk geweld en kindermishandeling, bleef de

aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling lange tijd voornamelijk gescheiden (Bakker & Nhas, 2017).

5.2.3 *Verwevenheid huiselijk geweld en kindermishandeling*

Kindermishandeling en andere vormen van huiselijk geweld, zoals partnergeweld, komen veel opzichzelfstaand voor. Maar wanneer geweld in een gezin de norm is, is het denkbaar dat meerdere vormen van huiselijk geweld ook naast elkaar voorkomen. Kinderen lopen bijvoorbeeld een groter risico om slachtoffer te worden van kindermishandeling wanneer zij opgroeien in een gezin waar geweld tussen ouders, ofwel partnergeweld, plaatsvindt (Bidarra et al., 2016; Ten Boom et al., 2016). Uit een studie van Appel en Holden (1998) is gebleken dat in 5 tot 11% van de gevallen van huiselijk geweld sprake is van zowel partnergeweld als kindermishandeling. In de huidige opvatting vanuit wetenschap en praktijk kunnen huiselijk geweld en kindermishandeling dus niet zomaar los van elkaar worden beschouwd (Herrenkohl et al., 2008). Wanneer kinderen getuige zijn van geweld tussen volwassenen, wordt bovendien tegenwoordig ook gesproken van kindermishandeling (Kitzmann et al., 2003). Uit onderzoek van Dijkstra (2001) blijkt dat het getuige zijn van een situatie van huiselijk geweld in veel gevallen traumatische of andere schadelijke gevolgen kan hebben voor omstanders, onder wie kinderen. Zo kunnen kinderen als gevolg van het getuige zijn van (voortdurend) geweld bijvoorbeeld last krijgen van problemen als depressie, plotselinge gedragsverandering, concentratieverlies, angst en boosheid (Dijkstra, 2001).

5.2.4 *Naar één advies- en meldpunt*

Mede door de gescheiden meldpunten was de aanpak van, en de hulpverlening bij, huiselijk geweld en kindermishandeling veelal gescheiden ondergebracht en georganiseerd. Als gevolg daarvan kregen volwassenen en kinderen in het gezin aparte hulpverleningstrajecten aangeboden, waardoor weinig effectieve resultaten in gezinnen werden behaald. Om deze reden, en vanwege de overduidelijke verwevenheid tussen huiselijk geweld en kindermishandeling, was het voor de wetgever van groot belang dat beide vormen in samenhang werden aangepakt (Vereniging Nederlandse Gemeenten, 2014). Als gevolg van de nieuwe Jeugdwet en de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) die sinds 1 januari 2015 van kracht zijn geworden, heeft er een transitie van de jeugdzorg van het Rijk naar de gemeenten plaatsgevonden. Gemeenten zijn in de nieuwe situatie verantwoordelijk geworden voor het integrale jeugdbeleid en de financiering daarvan. Dit heeft vanzelfsprekend ook gevolgen gehad voor de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. Op grond van deze wet kregen gemeenten onder andere de taak om zorg te dragen voor een advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling (artikel 4.1.1 lid 1 Wmo). Dit heeft ertoe geleid dat de AMK's en SHG's uiteindelijk

zijn overgegaan in één advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling onder de naam 'Veilig Thuis'. Sindsdien kunnen burgers en professionals bij één punt terecht in het geval van zorgen en vragen over en vermoedens van huiselijk geweld en kindermishandeling (Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, 2018). Hierdoor kunnen problemen bij een en hetzelfde gezin of huishouden makkelijker met elkaar in verband worden gebracht en wordt een integrale benadering gekozen om het gezin te helpen. Dat maakt het in theorie in ieder geval eenvoudiger om te verwijzen naar passende hulp voor alle betrokkenen.

5.3 SLACHTOFFERS VAN HUISELIJK GEWELD

Jaarlijks komen bij Veilig Thuis-organisaties ongeveer 130.000 meldingen binnen van huiselijk geweld (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2021). Prevalentieschattingen van huiselijk geweld en kindermishandeling suggereren echter dat het daadwerkelijke aantal gevallen van huiselijk geweld en kindermishandeling nog vele malen hoger ligt (Akkermans et al., 2020; Van der Heijden et al., 2010; Van der Veen & Bogaerts, 2010).

Uit de *Prevalentiemonitor huiselijk geweld en seksueel geweld* (Akkermans et al., 2020) volgt dat 8% van personen van 16 jaar en ouder, omgerekend 1,2 miljoen personen, in het voorafgaande jaar aan het onderzoek slachtoffer was geworden van één of meerdere vormen van huiselijk geweld. Vrouwen werden daarnaast vaker slachtoffer dan mannen (9% versus 7%). De meeste slachtoffers van huiselijk geweld waren tussen de 16 en 18 jaar oud (24%), terwijl 3% van de ouderen boven de 65 jaar slachtoffer was geworden. Eveneens bleek slachtofferschap van huiselijk geweld vaker voor te komen bij personen in huishoudens met een lager welvaartsniveau (eerste kwintiel: 11%) in vergelijking met personen in huishoudens met een hoger welvaartsniveau (vijfde kwintiel: 7%) (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2020).

Op basis van een zelfrapportagestudie onder middelbare scholieren (Schellingerhout & Ramakers, 2017) is gebleken dat 12% van de scholieren in 2016, neerkomend op 105.000 scholieren, in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs aangeeft slachtoffer te zijn geworden van kindermishandeling. Meisjes (15%) bleken vaker slachtoffer te worden dan jongens (10%). In een studie van Alink en collega's (2018) werden professionals (informanten) uit verschillende beroepsgroepen (bijvoorbeeld kinderdagverblijven, basis- en middelbaar onderwijs) bevraagd naar vermoedens van kindermishandeling. Uit deze studie volgt dat 3% van alle kinderen van 0 tot 17 jaar oud, naar schatting tussen de 89.000 en 127.000 kinderen, in 2017 kindermishandeling heeft meegemaakt. Er wordt gesuggereerd dat slachtofferschap bij meisjes en jongens even vaak voorkomt, maar dat meisjes tijdens de adolescentie (12 tot en met 17 jaar) vaker slachtoffer lijken te worden van kindermishandeling dan adolescente jongens. Wanneer in beide studies gekeken wordt

naar dezelfde leeftijdsgroep (12 tot 17 jaar oud), ligt de schatting van slachtofferchap in de zelfrapportagestudie hoger dan in de informantstudie. Een verklaring hiervoor kan worden gevonden in het karakter van de zelfrapportagestudie, omdat hierdoor ook een deel dat niet door professionals is gesignaleerd zichtbaar wordt.

5.4

RISICOFACTOREN VOOR SLACHTOFFER- EN PLEGERSCHAP

Anders dan voor andere soorten criminaliteit bestaat er voor huiselijk geweld relatief vaak een verwevenheid tussen slachtoffer- en plegerschap. In bijna twee derde van de gevallen zijn plegers van huiselijk geweld ook slachtoffers van huiselijk geweld (Ehrensaft et al., 2004; Jaspert, 2019; Langhinrichsen-Rohling et al., 2012; Leonard et al., 2014; Van der Veen & Bogaerts, 2010;). Slachtoffer- en plegerschap van huiselijk geweld, en met name van partnergeweld, kunnen dus diffuus zijn. Dat is de reden dat in het zorglandschap wordt gesproken over directbetrokkenen in een huiselijk-geweldsituatie in plaats van onderscheid te maken tussen plegers en slachtoffers, en dat hulpverlening wordt ingezet voor alle leden van een gezin of huishouden. Het is hierbij van belang dat het gaat om een gendersensitieve aanpak: er moet altijd rekening worden gehouden met de verschillen tussen rollen en machtsposities van mannen en vrouwen, omdat vrouwen onevenredig vaak slachtoffer worden van geweld in intieme relaties (Janssen & Verbruggen, 2022).

De eerdergenoemde overlap tussen huiselijk geweld en kindermishandeling impliceert bovendien dat er een overlap tussen en een wisselwerking van risicofactoren bestaat voor slachtoffer- en plegerschap van huiselijk geweld. Een set van gedeelde risicofactoren die zowel op partnergeweld als op kindermishandeling van toepassing zijn, kan een verklaring bieden voor de samenloop van partnergeweld en kindermishandeling (Slep & O'leary, 2001). In een recente literatuurstudie is onderzoek gedaan naar deze gedeelde risicofactoren (Woicik et al., 2019). Leeftijd blijkt voor zowel partnergeweld als kindermishandeling een risicofactor te zijn. Voor jongere mannen en vrouwen, vanaf de adolescentie, is de kans op partnergeweld groter dan voor oudere mannen en vrouwen (Capaldi et al., 2007). Voorts komt kindermishandeling vaker voor in gezinnen waarin mannen en vrouwen op jonge leeftijd ouders zijn geworden (Capaldi & Langhinrichsen-Rohling, 2012). Sociaaleconomische status blijkt ook negatief samen te hangen met partnergeweld en kindermishandeling. Een laag inkomen en werkloosheid blijken sterke risicofactoren van partnergeweld en kindermishandeling te zijn (Capaldi et al., 2012). Niettemin is het de vraag of inkomen als een directe risicofactor kan worden gezien, of als onderdeel van een aantal gebundelde risicofactoren, zoals een laag opleidingsniveau en financiële stress (Van der Knaap et al., 2010; Woicik et al., 2019). Individuele kenmerken zoals psychische problemen en negatieve emoties blijken de kans om slachtoffer of pleger van huiselijk geweld en kindermishandeling te worden eveneens te beïnvloeden (Capaldi et al., 2012; Assink et al., 2018). Tot slot is er in

gezinnen waar partnergeweld en kindermishandeling plaatsvinden vaker sprake van afkeuring of vernedering en bestaat er een gebrek aan vaardigheden om conflicten met elkaar op te kunnen lossen (Assink et al., 2018).

Andere vormen die onder huiselijk geweld kunnen worden verstaan zijn ouderenmishandeling (boven de 65 jaar) en geweld tegen ouders (onder de 65 jaar) dat door hun kinderen (tot 23 jaar) wordt gepleegd. Met betrekking tot ouderenmishandeling blijkt uit onderzoek van Bakker en collega's (2018) dat, in vergelijking met niet-slachtoffers, slachtoffers van ouderengeweld vaker financiële problemen, (chronische) gezondheidsklachten en klachten van depressie en stress ervaren en meer stressvolle gebeurtenissen hebben ervaren na het bereiken van de 65-jarige leeftijd. Daarnaast zijn zij vaker minder zelfredzaam en eenzamer, en eerder slachtoffer geworden van eerdere mishandeling. Geweld tegen ouders door hun kinderen wordt over het algemeen gepleegd door jongens vanaf 14 jaar oud. Vaak is er bij plegers, naast de geweldsproblematiek, ook sprake van andere problemen, zoals gedragsproblemen, psychiatrische problemen, verslavingen en schulden. Het geweld is meestal gericht op de biologische moeder, die over het algemeen alleenstaand is (Vink et al., 2014).

De uiteenzetting van de risicofactoren toont aan dat er in huiselijk-geweldincidenten en de bij dit geweld betrokken personen sprake kan zijn van diverse en complexe problematiek, wat de kans op het meemaken van huiselijk geweld kan vergroten. Om het patroon van geweld te doorbreken is het daarom van belang dat een combinatie van hulpverlening wordt ingezet voor alle directbetrokkenen bij huiselijk geweld. Veilig Thuis speelt hierin een belangrijke rol.

5.5 WERKWIJZE VAN VEILIG THUIS

Veilig Thuis-organisaties zijn onderverdeeld in 25 regio's in Nederland en hebben zich verenigd in netwerkorganisatie Landelijk Netwerk Veilig Thuis (LNVt). Sinds het ontstaan van Veilig Thuis ontwikkelen de organisaties zich tot instanties die vanuit het perspectief van de veiligheid van directbetrokkenen, in overleg met de andere partijen in de keten, de voor de veiligheid benodigde interventies bepalen (Rijksoverheid, 2019).

5.5.1 *Werkwijze*

Slachtoffers, plegers, omstanders en professionals kunnen contact opnemen met Veilig Thuis bij (vermoedens van) huiselijk geweld of kindermishandeling. Samen met de contactlegger kijkt Veilig Thuis wat er in de situatie aan de hand is. Hierdoor krijgt Veilig Thuis een beeld van de actuele veiligheid van alle directbetrokkenen. In overleg met de contactlegger neemt Veilig Thuis een besluit om over te gaan tot het geven van een advies of het in ontvangst nemen van een melding. In het geval van een adviesvraag kan Veilig Thuis aan de contactlegger advies geven

over hoe te handelen in een bepaalde situatie, of ondersteuning bieden om verandering te kunnen brengen in de situatie. In het geval de contactlegger ervoor kiest om een officiële melding te maken, pakt Veilig Thuis de melding op.

5.5.2 Wat gebeurt er na een melding?

Op basis van de melding start Veilig Thuis een onderzoek naar de situatie (Rijksoverheid, 2019). Veilig Thuis beoordeelt volgens haar handelingsprotocol wat nodig is om de veiligheid van directbetrokkenen op korte én lange termijn te borgen. Het directe gevaar, de ernst van de onveiligheid en de complexiteit van de problematiek worden onderzocht (Vögtlander & Van Arum, 2016). Binnen vijf werkdagen na binnenkomst van een melding moet Veilig Thuis een beslissing nemen over de eventuele overdracht van de melding, en welke instantie of professioneel verantwoordelijk wordt voor het nemen van vervolgstappen die logischerwijs uit de melding volgen. Veilig Thuis is verantwoordelijk binnen deze vijf dagen zicht te krijgen op de veiligheid van directbetrokkenen aan de hand van een veiligheidsbeoordeling (Rijksoverheid, 2019).

De *veiligheidsbeoordeling* omvat als eerste informatieverzameling. Als het voor een betere beoordeling van de melding van belang is, kan Veilig Thuis gegevens uit de melding aanvullen door informatie op te vragen bij anderen (bijvoorbeeld andere Veilig Thuis-organisaties, de politie of het Openbaar Ministerie, de Raad voor de Kinderbescherming) of door contact met de directbetrokkenen. De tweede stap in de veiligheidsbeoordeling betreft de *beoordeling*. De verzamelde informatie wordt aan de hand van een voor Veilig Thuis ontwikkeld triage-instrument beoordeeld. Bovendien voert Veilig Thuis een veiligheidstaxatie uit waarbij gescreend wordt op *acute onveiligheid* (een persoon verkerend in direct fysiek gevaar, diens veiligheid is de komende dagen niet gegarandeerd en directe bescherming is nodig), *structurele onveiligheid* (herhalende of voortdurende onveilige gebeurtenissen en situaties) en *multi-problematische leefsituatie*. In de laatste stap van de veiligheidsbeoordeling wordt een *besluit* genomen over de melding, waar nodig in overleg met vertrouwensartsen en gedragswetenschappers. Veilig Thuis kan besluiten dat de verantwoordelijkheid voor het uitvoeren van de vervolgstappen wordt belegd bij lokale teams, bij Veilig Thuis zelf, bij een instelling of professional die reeds bij het gezin of huishouden betrokken is, bij een multidisciplinair samengesteld team of bij het cliëntsysteem zelf. Als uit de melding volgt dat er geen vervolgstappen nodig zijn, wordt de bemoeienis van Veilig Thuis direct beëindigd.

In het geval er sprake is van beperkte zorgen, wordt de melding meestal overgedragen aan een lokaal team binnen de gemeente, waarna bijvoorbeeld geprobeerd wordt hulpverlening in vrijwillig kader op te starten.

Indien Veilig Thuis besluit zelf verantwoordelijk te blijven voor het zicht op veiligheid kunnen twee diensten worden ingezet. Veilig Thuis kiest voor 'Voorwaarden en Vervolg' indien er aanwijzingen zijn voor acute onveiligheid/structurele

onveiligheid/multi-problematische leefsituatie en de directbetrokkene(n) voldoende bereid en in staat is (zijn) om samen te werken aan het herstel van de veiligheid en zo nodig hierbij hulp van ketenpartners te accepteren. Er worden door Veilig Thuis concrete voorwaarden opgesteld om de veiligheid in een gezin of huishouden te herstellen. Als directbetrokkene(n) onvoldoende bereid is (zijn) om hulp te accepteren, kan Veilig Thuis ervoor kiezen om 'Onderzoek' te doen. Na deze actieve betrokkenheid van Veilig Thuis wordt de melding overgedragen aan de hulpverlening met de voorwaarden of uitkomsten van het onderzoek van Veilig Thuis.

Wanneer er aanwijzingen zijn voor acute of structurele onveiligheid en een professional al betrokken is in de gemelde problematiek, wordt de melding overgedragen aan de lopende hulpverlening in het gezin of huishouden. Echter, indien er in een gezin sprake is van complexe problematiek en Veilig Thuis concludeert dat er sprake is van acute en structurele onveiligheid, wordt er tegenwoordig een multidisciplinaire aanpak (MDA++) ingezet, waardoor er meerdere instanties en hulpverleners betrokken zijn in het gezin (Rijksoverheid, 2019). In deze aanpak werken de hulpverleningsketen, de veiligheidsketen en het medische zorgcircuit samen aan een veiligheidsplan. Met, indien mogelijk, alle leden van het gezin, hun netwerk en de betrokken zorgprofessionals worden afspraken gemaakt om op korte termijn de veiligheid van directbetrokkenen te waarborgen. Op langere termijn wordt gewerkt aan het herstellen van de relaties in het gezin en het creëren van een stabiele omgeving om in op te groeien. Concreet worden er afspraken gemaakt over wat het gezin zelf kan veranderen, welke interventies worden ingezet door de hulpverlening en welke contactpersonen (bijvoorbeeld een hulpverlener die al langer betrokken is in het gezin of huishouden) verantwoordelijk zijn binnen het gezin (Movisie, 2017).

Tot slot kan Veilig Thuis ervoor kiezen de melding over te dragen aan de directbetrokkene(n) zelf. Dit gebeurt meestal wanneer de zorgen in de melding voldoende kunnen worden opgepakt door de directbetrokkene(n) en die in staat is (zijn) om eventuele hulp te vragen en te accepteren (Rijksoverheid, 2019).

Hoewel Veilig Thuis na overdracht van de melding niet meer betrokken is, blijft zij de situatie gedurende anderhalf jaar (ten minste na drie en twaalf maanden) monitoren en wordt er nagegaan of de beoogde veiligheid in het gezin tot stand komt en ook daadwerkelijk standhoudt. Tijdens deze monitormomenten gaat Veilig Thuis na of er in het gezin of huishouden voldaan is aan de gemaakte afspraken en of deze afspraken daadwerkelijk hebben geleid tot directe en stabiele veiligheid (Rijksoverheid, 2019; Veilig Thuis, 2018).

5.6 VEILIG THUIS – 'WHAT WORKS' EN WAT KAN BETER?

Veilig Thuis is, zoals eerder opgemerkt, het centrale meld- en adviespunt in Nederland. Een randvoorwaarde voor de effectiviteit van de organisatie is daarom dat

huiselijk-geweldincidenten bij Veilig Thuis worden gemeld. Hierna wordt eerst ingegaan op de meldingsbereidheid van directbetrokkenen, hun omgeving en professionals. Vervolgens wordt het proces van Veilig Thuis geëvalueerd aan de hand van bevindingen uit een cohortstudie van Steketee en collega's (2020). Enerzijds wordt ingegaan op de ervaringen van gezinnen met (het proces van) Veilig Thuis. Anderzijds wordt nagegaan of geweld in gezinnen daadwerkelijk stopt nadat er een melding bij Veilig Thuis is gedaan.

5.6.1 *Melden bij Veilig Thuis*

Meldingsbereidheid directbetrokkenen

Uit onderzoek blijkt dat de aangiftebereidheid onder slachtoffers van huiselijk geweld erg laag is: slechts 17% van de slachtoffers doet aangifte bij de politie (Ten Boom & Wittebrood, 2019). Slachtoffers kunnen afzien van aangifte omdat zij bang zijn voor represailles, bijvoorbeeld in de vorm van bedreiging en intimidatie door de pleger. Slachtoffers zijn immers vaak (intieme) bekenden van de pleger en kunnen een gevoel van loyaliteit hebben naar de pleger, of er kan sprake zijn van (economische) afhankelijkheid ten opzichte van de pleger (Salet et al., 2020). Gevoelens van schaamte en/of schuld kunnen ertoe leiden dat slachtoffers zichzelf als slecht bestempelen, zodat ze het vertrouwen in de pleger kunnen behouden. De kans is groot dat slachtoffers als gevolg daarvan zwijgen (Storms et al., 2020). Directbetrokkenen in een huiselijk-geweldincident kunnen soortgelijke drempels ervaren om een melding bij Veilig Thuis te doen. De schaamte die zij kunnen ervaren om te praten over de situatie, maar ook het vertrouwen dat zij hebben in de politie en hulpinstanties zoals Veilig Thuis, kan dus zowel de meldings- als de aangiftebereidheid in de weg staan.

Het komt ook voor dat wanneer directbetrokkenen wél praten en open vertellen over meegemaakte huiselijk-geweldincidenten, zij het gevoel krijgen niet serieus te worden genomen. In het geval van ongelooft en ontkenning in de directe en professionele omgeving van directbetrokkenen is er sprake van *victim blaming*, waarbij directbetrokkenen zelf de schuld krijgen van het gebeurde (Gracia, 2004). Wanneer directbetrokkenen verantwoordelijk worden gehouden voor hun eigen slachtofferschap, vermindert de kans dat zij een melding maken en/of hulp zoeken aanzienlijk. Ook wanneer directbetrokkenen uiteindelijk wel een melding maken, hebben er voorafgaand aan de melding vaak al meerdere geweldsincidenten plaatsgevonden. Hierdoor wordt huiselijk geweld maar voor een beperkt deel zichtbaar en is er sprake, zoals eerdergenoemd, van een groot *dark number* (Dijkstra et al., 2019).

Meldingsbereidheid sociale omgeving

Ook andere personen kunnen (vermoedens van) huiselijk geweld melden. Uit onderzoek waarin interviews met ervaringsdeskundigen zijn uitgevoerd, blijkt dat zowel de sociale als de professionele omgeving van directbetrokkenen vaak niet

alert is op de soms subtiele signalen die directbetrokkenen kunnen afgeven (Hermanns & Boer, 2015). Als gevolg kunnen meldingen bij Veilig Thuis uitblijven. Om het spreekwoordelijke deel van de ijsberg dat niet zichtbaar wordt in de officiële registraties in beeld te krijgen, is het echter van belang dat de meldingsbereidheid van de sociale omgeving van directbetrokkenen toeneemt. Uit onderzoek blijkt dat een substantieel deel van de sociale kring van directbetrokkenen die op de hoogte is van het geweld, geen melding hiervan maakt, terwijl directbetrokkenen vaker praten met hun sociale netwerk dan met officiële instanties zoals Veilig Thuis (Gracia, 2004).

Om de sociale omgeving van directbetrokkenen aan te moedigen huiselijk-geweldincidenten bij Veilig Thuis te melden worden er landelijke initiatieven genomen om het bewustzijn en de alertheid onder burgers te vergroten. De landelijke publiekscampagne 'Het houdt niet op totdat je iets doet', gestart in 2019, roept burgers op in actie te komen bij vermoedens van huiselijk geweld en kindermishandeling.¹ Als gevolg van de uitbraak van de Covid-19-crisis in maart 2020 is de landelijke campagne opnieuw gevoerd om aandacht te vragen voor de mogelijk oplopende spanningen in gezinnen en de mogelijke toename van huiselijk geweld als gevolg van de getroffen maatregelen om de crisis tegen te gaan, zoals thuiswerken, thuisblijven en thuischoling.² Uit systematisch onderzoek naar de gevolgen van de Covid-19-crisis op huiselijk geweld in Nederland volgt dat de inzet van deze publieke campagne mogelijk heeft geleid tot toenemende aandacht en bereidheid onder burgers om een melding van huiselijk geweld te maken (Coomans et al., 2021). Vooral tijdens de eerste lockdown heeft er een verschuiving plaatsgevonden van meldingen gedaan door professionals naar meldingen gedaan door burgers. Hoewel ook de maatregelen, zoals thuisblijven en thuiswerken, een rol zouden kunnen spelen in de gevonden toename van niet-beroepsmatige meldingen, lijkt het een belangrijke en positieve ontwikkeling te zijn.

Als gevolg van de Covid-19-crisis hebben alle 25 Veilig Thuis-organisaties sinds mei 2020 een landelijke chatfunctie geïmplementeerd. Initieel was de chatfunctie bedoeld om anoniem advies te vragen in het geval bellen werd bemoeilijkt door de mogelijk constante aanwezigheid van de pleger in een gezin of huishouden. In ongeveer drie maanden (half juni tot begin oktober) werden ruim 5.900 chatsprekken gevoerd. Omdat vrijwel alle Veilig Thuis-organisaties de meerwaarde van de chatfunctie inzien, zoals het brede(re) bereik en de laagdrempeligheid voor directbetrokkenen, omstanders en professionals om op deze manier contact op te nemen, worden de mogelijkheden onderzocht om de chatfunctie ook na de crisis te

1. Zie <https://www.ikvermoedhuiselijkgeweld.nl>

2. Zie <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/04/25/start-landelijke-campagne-tegen-huiselijk-geweld-in-coronacrisis>

behouden.³ Het is goed denkbaar dat het aantal adviesvragen, maar ook het aantal meldingen dat uit adviesvragen kan volgen, door slachtoffers, plegers en omstanders als gevolg van de geïmplementeerde chatfunctie toeneemt.

Veranderde meldcode professionals

Professionals werkzaam in bepaalde zorgsectoren zijn als gevolg van de veranderde Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling sinds 1 januari 2019 op grond van hun professie verplicht een melding te maken bij Veilig Thuis in het geval zij (een vermoeden) van huiselijk geweld signaleren. In 2013 werd de Wet verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling al geïntroduceerd, maar toen hadden professionals de keuze om zelf stappen te ondernemen of hiervoor advies in te winnen of een melding te maken bij Veilig Thuis. Door de meldcode te veranderen en professionals te verplichten een melding over (een vermoeden van) huiselijk geweld te maken bij Veilig Thuis werd verwacht dat het grote *dark number* van huiselijk geweld kleiner zou worden. Uit een rapport blijkt dat de veranderde meldcode inderdaad leidde tot een enorme stijging van zowel het aantal meldingen (20% ten opzichte van 2018) als het aantal adviezen (24% ten opzichte van 2018) (Athmer et al., 2020). Deze toenames kunnen in het licht van het gevoerde beleid, namelijk het eerder en beter in beeld krijgen van (vermoedens van) huiselijk geweld en kindermishandeling, als een positieve ontwikkeling worden gezien. Omdat de verbeterde meldcode pas sinds 1 januari 2019 is ingevoerd, is de effectiviteit hiervan echter nog niet onderzocht.

Ook in andere landen bestaat er voor huiselijk geweld en kindermishandeling een dergelijke meldplicht, maar voor wie deze meldplicht geldt en onder welke omstandigheden verschilt per land. In sommige staten van de Verenigde Staten en in Australië en Canada geldt bijvoorbeeld een meldplicht voor iedereen, terwijl het in andere Amerikaanse staten enkel een professionele norm is. In Duitsland zijn professionals in sommige deelstaten verplicht om iedere twijfel of ieder vermoeden over huiselijk geweld te melden. In andere deelstaten moeten professionals alleen een melding maken als er sprake is van acuut gevaar (Timmermans et al., 2019; Walsh et al., 2006).

Daarentegen keren verschillende landen zich juist tegen een meldplicht omdat de kans op ongegronde meldingen toeneemt naarmate er meer gemeld wordt, en daardoor een inbreuk wordt gemaakt op de privacy van gezinnen (Harries et al., 2002). Ook in Nederland luidt de kritiek op de veranderde meldcode dat steeds meer gezinnen onterecht in het systeem van Veilig Thuis terechtkomen. Ook wanneer een melding gaat over zorgen over de opvoeding hebben ouders het idee dat zij zich moeten verantwoorden (Sjerps, 2021). Bovendien durven directbetrokkenen minder snel professionals in vertrouwen te nemen over het gebeurde, wetende

3. Dit volgt uit de vijfde voortgangsrapportage over het Programma geweld hoort nergens thuis, zie <https://open.overheid.nl/repository/ronl-8b5ad535-bfa6-452b-b508-8a0b172d1e1c/1/pdf/vijfde-voortgangsrapportage-over-het-programma-geweld-hoort-nergens-thuis.pdf>

dat zij verplicht zijn hier een melding van te maken. Uit een studie in de Amerikaanse staat Kentucky volgt dat 63,3% van de slachtoffers niet openlijk met een professional over het geweld wilde praten als gevolg van de meldplicht (Jordan & Pritchard, 2021). Om deze reden zijn zorgprofessionals in België niet verplicht huiselijk geweld en kindermishandeling te rapporteren (Vinck et al., 2016). Hoewel de meldcode in Nederland geïmplementeerd is om directbetrokkenen van huiselijk geweld eerder en beter te kunnen helpen, kan het directbetrokkenen ervan weerhouden om over het geweld te spreken met professionals. Als gevolg kunnen professionals signalen van huiselijk geweld missen en minder meldingen doen bij Veilig Thuis.

5.6.2 *Ervaringen met Veilig Thuis*

Tijdens de cohortstudie van Steketee en collega's (2020) is door middel van diepte-interviews diepgaand kwalitatief onderzoek uitgevoerd onder betrokken gezinnen in een melding bij Veilig Thuis. In totaal hebben 74 gezinnen deelgenomen aan de interviews. Tijdens de interviews is ingegaan op hun ervaringen met de hulp en steun die zij onder andere van Veilig Thuis hebben ontvangen. De bevindingen van de interviews suggereren dat de ervaringen van gezinnen met Veilig Thuis erg wisselend zijn. Sommige gezinnen waren heel positief, andere gaven zowel positieve als negatieve ervaringen aan, en weer andere bleken overwegend negatief.

Positieve ervaringen van gezinnen met Veilig Thuis hebben betrekking op het feit dat gezinnen hun eigen verhaal bij Veilig Thuis kwijt kunnen en dat er naar hen geluisterd wordt. Bovendien waren gezinnen blij dat er naar aanleiding van een melding bij Veilig Thuis hulp voor het gezin of de kinderen op gang wordt gebracht. De goede bereikbaarheid van Veilig Thuis en het feit dat een medewerker van Veilig Thuis meegaat naar een andere hulpverleningsinstantie als gevolg van overdracht werden ook als positief ervaren. Directbetrokkenen kunnen erkenning van een Veilig Thuis-medewerker voor de situatie eveneens ervaren als iets positiefs. Daarbij vinden directbetrokkenen het goed dat Veilig Thuis het gedrag van alle directbetrokkenen en de consequenties hiervan voor het gezin benoemt, zodat er inzicht wordt geboden in hoe situaties veranderd kunnen worden. Tot slot was het voor veel gezinnen een geruststellende gedachte dat er een beroep kan worden gedaan op Veilig Thuis als het opnieuw misgaat.

Dat Veilig Thuis een meld- en adviespunt is en geen hulpverleningsinstantie, bleek niet voor alle ouders altijd duidelijk te zijn. Ook was het, als gevolg van de verschillende betrokken instanties, niet altijd helder voor ouders welke hulpverlener bij welke instantie hoorde. Daarnaast bleek het niet tijdig handelen van Veilig Thuis een groot knelpunt bij gezinnen te zijn. Soms werd er pas na een derde melding contact opgenomen met het gezin. Ook duurde het vaak lang voor hulpverlening op gang kwam of was Veilig Thuis niet bereikbaar op cruciale momenten. Dat gezinnen afhankelijk zijn van Veilig Thuis voor doorverwijzing naar specialistische

hulp werd niet door iedereen positief ervaren. Zij zouden liever zien dat zij zelf specialistische hulp konden inschakelen. Ook voelden gezinnen zich soms onjuist bejegend of niet gehoord: vaak werd volgens deze gezinnen door Veilig Thuis al na een eenmalig bezoek een oordeel geveld over het gezin. Wanneer Veilig Thuis het dossier afsloot vanwege verwijzing naar specialistische hulp, kregen enkele vrouwen, soms verkerend in ernstige situaties van geweld, te horen dat deze instantie geen verantwoordelijkheid had over hun veiligheid, waardoor zij zich niet beschermd voelden.

5.6.3 *Evaluatie van Veilig Thuis-betrokkenheid*

Positie van Veilig Thuis in de zorgketen

De oprichting van Veilig Thuis kan niet los worden gezien van de in 2015 ingezette decentralisatie van de jeugdhulp van het Rijk naar de gemeenten. Veilig Thuis-organisaties zijn losse regionaal opererende organisaties die voor verdere hulpverlening vaak ook verwijzen via de betreffende gemeente. Uit het onderzoek van Steketee en collega's (2020) blijkt dat hulpverleners kritisch zijn op de decentralisatie van de jeugdhulp en de komst van Veilig Thuis. De transitie van de jeugdzorg zou juist voor een grotere afstand tussen hulpverlening en samenleving hebben gezorgd, omdat huiselijk geweld en kindermishandeling nu eerst gemeld móeten worden bij Veilig Thuis. Het proces dat op een melding volgt, blijkt vervolgens vaak traag te gaan. Veilig Thuis verwijst de meeste meldingen eerst door naar een lokaal team, waarna de melding weer wordt overgedragen aan de hulpverlening. In het geval van complexe problematiek bestaat daarnaast de tendens om de casus steeds door te schuiven binnen de keten. Hoewel al veel is verbeterd in de gefaseerde ketensamenwerking (Vögtlander & Van Arum, 2016), lijkt het in de praktijk dus nog vaak voor te komen dat instanties zich enkel voor hun eigen schakel in de keten verantwoordelijk voelen. Wanneer professionals de eigen opdracht vervullen, directbetrokkenen doorverwijzen en vervolgens niet controleren of de volgende schakel in de keten doet wat hij beoogt te doen, worden slachtoffers of andere directbetrokkenen juist niet geholpen (Vuijsje, 2016). Directbetrokkenen kunnen als gevolg daarvan hulpverlening versnipperd ervaren omdat ze in de keten met meerdere instanties te maken krijgen. Ze kunnen het gevoel krijgen dat ze van het kastje naar de muur worden gestuurd, niet serieus worden genomen of niet op de juiste manier bejegend worden (Storms et al., 2020). Het is daarom noodzakelijk dat er altijd één persoon verantwoordelijk is voor een gezin, dat deze persoon altijd bereikbaar is, voor langere tijd de contacten met het gezin onderhoudt en samen met andere zorgprofessionals werkt aan het veiligheidsplan voor het gezin (Vuijsje, 2016).

Huiselijk geweld na een melding bij Veilig Thuis

In de cohortstudie van Steketee en collega's (2020) werden gezinnen met kinderen anderhalf jaar na de eerste melding bij negen Veilig Thuis-regio's gevolgd. Gedurende die anderhalf jaar hebben gezinnen drie keer een vragenlijst ingevuld (T0: in de periode nadat de eerste melding binnenkwam; T1: één jaar na de eerste melding; T2: anderhalf jaar na de eerste melding). Ouders en kinderen tussen de 8 en 18 jaar werd tijdens de meetmomenten gevraagd naar geweld in het gezin. De prevalentie en de aard van partnergeweld en kindermishandeling werden gemeten aan de hand van de *Conflict Tactics Scale* (CTS2) en de *Conflict Tactics Scale Parent Child* (CTSPC).⁴

Tijdens de eerste meting deden 1.024 gezinnen mee. Alleen de gezinnen die ook tijdens de derde meting deelnamen (N = 576) zijn meegenomen in de analyses. Dit houdt in dat 53% van de benaderde respondenten aan de cohortstudie heeft deelgenomen. De gezinnen blijken goed verdeeld te zijn in de negen Veilig Thuis-regio's. Het is echter onduidelijk in welke mate de onderzoeksgroep representatief is voor alle bij huiselijk geweld betrokken personen in Nederland, omdat het in deze studie alleen gaat om gezinnen die bij Veilig Thuis zijn gemeld. Ten opzichte van de Nederlandse bevolking bestaat er een scheve verdeling in de achtergrondkenmerken van de deelnemende gezinnen. Aan het onderzoek namen meer vrouwen dan mannen deel, de deelnemende gezinnen leefden vaker in armoede, er was vaker sprake van werkloosheid en er was vaak sprake van eenoudergezinnen. Gelet op opleidingsniveau en migratieachtergrond bleken de deelnemende gezinnen wel een goede weerspiegeling van de Nederlandse bevolking te vormen.

Op basis van de ingevulde vragenlijsten tijdens de drie verschillende meetmomenten zijn door de auteurs indelingen gemaakt van het gemiddelde aantal incidenten van partnergeweld en kindermishandeling in de gezinnen. Uit de bevindingen van het rapport blijkt een duidelijk significante afname van het totale geweld in de onderzochte gezinnen: van gemiddeld 80 incidenten tijdens de eerste meting (T0), naar gemiddeld 37 incidenten tijdens de tweede meting (T1), naar gemiddeld 20 incidenten bij de derde meting (T3). Bovendien bleek bij de laatste meting (T3) dat het geweld in 29% van de gezinnen volledig was gestopt. Gelet op partnergeweld bleek dat het aantal incidenten tijdens de laatste meting met 33% was afgenomen. Incidenten van kindermishandeling waren tijdens de laatste meting met 25% afgenomen. Tegelijkertijd blijkt uit het onderzoek dat ernstig of veelvuldig geweld nog steeds in meer dan de helft van de gezinnen voorkwam.

In gezinnen waarbij sprake is van acute en structurele onveiligheid wordt, zoals eerder beschreven, de multidisciplinaire aanpak ingezet, waarbij verschillende specialisten samenwerken aan een veiligheidsplan voor alle leden van het gezin. Veel gezinnen krijgen echter te maken met enkelvoudige hulpverlening: als er geen

4. Zie voor uitgebreide informatie het rapport: Steketee, M., Tierolf, B., Lünemann, K., & Lünemann, M. (2020). *Kan huiselijk geweld en kindermishandeling echt stoppen? Kwestie van lange adem*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

sprake is van acuut gevaar, worden gezinnen automatisch doorgezet naar het lokale niveau. In het onderzoek heeft de helft van de ouders (57%) hulp gekregen van maatschappelijk werk, een derde heeft hulp gekregen van een professional werkzaam in een medische beroepsgroep (veelal de huisarts), en bijna 30% van de ouders heeft hulp gekregen van hulpverleningsinstanties die specifiek zijn gericht op huiselijk geweld en kindermishandeling (zoals Veilig Thuis, MDA++, de vrouwen-/mannenopvang). De bevindingen tonen aan dat het geweld in gezinnen sterker afneemt wanneer hulp is verleend door de specifieke hulpverleningsinstanties gericht op huiselijk geweld, waaronder de multidisciplinaire aanpak, in vergelijking met gezinnen die enkelvoudige vormen van hulpverlening hebben gekregen. Op lokaal niveau lijkt nog te weinig aandacht te worden besteed aan het maken van veiligheidsafspraken voor alle directbetrokkenen, juist een van de belangrijke en effectieve elementen in de multidisciplinaire aanpak, wat deze aanpak mogelijk effectief maakt. Een ander effectief aspect van deze aanpak betreft de intensieve samenwerking tussen de verschillende betrokken instanties en hulpverleners in plaats van versnipperd hulp te verlenen aan de directbetrokkenen (Steketee et al., 2020).

Family Justice Centers: één locatie

Anders dan de multidisciplinaire aanpak in Nederland bestaan in België, eveneens onder de koepelterm 'Veilig Thuis', twee *Family Justice Centers* (FJC's). Het uitgangspunt van een FJC is dat een multidisciplinair team van professionals, zoals politie, justitie en verschillende hulpverleningsdiensten, onder één dak samenwerken met als doel betere, gecoördineerde diensten te verlenen aan directbetrokkenen bij huiselijk geweld. Met alle professionals wordt gewerkt aan één plan voor elk gezin, waarbij aandacht wordt besteed aan het hele gezinssysteem. Directbetrokkenen bij huiselijk geweld kunnen op deze manier bij één locatie terecht voor gepaste hulp.

In een rapport van de Family Justice Center Alliance (2021) zijn gepubliceerde bevindingen uit verschillende studies en evaluaties gebundeld. Hieruit blijkt onder andere dat FJC's in staat zijn om aan de behoeften van slachtoffers te voldoen, de veiligheid van slachtoffers te vergroten en samenwerking tussen dienstverleners te bevorderen, waardoor daders meer kans hebben om vervolgd te worden. Bovendien blijkt het voor slachtoffers belangrijk dat zij naar één plek kunnen gaan voor hulp in plaats van van instantie naar instantie te moeten gaan en elke keer opnieuw hun verhaal te moeten vertellen. Hoewel zorg- en justitiepartners in de multidisciplinaire aanpak samenwerken om situaties van structureel geweld aan te pakken, ontbreekt in bijna alle veiligheidsregio's één centrale plek om samen te werken, behalve in Rotterdam. Op 1 april 2021 is in Rotterdam het Centrum Huiselijk Geweld en Kindermishandeling 'Filomena' geopend. In lijn met de kenmerken van een FJC worden in dit centrum verschillende specialisaties en disciplines

gebundeld om geweldsituaties te doorbreken en duurzame veiligheid in gezinnen te verbeteren.

5.6.4 *Aanbevelingen*

Het ontstaan van Veilig Thuis heeft ertoe geleid dat slachtoffers, plegers, omstanders en professionals bij één centraal advies- en meldpunt terecht kunnen in het geval van (vermoedens van) huiselijk geweld en kindermishandeling. De expertises van de initiële, gescheiden meldpunten (AMK's en SHG's) zijn samengebracht, en ondanks dat Veilig Thuis als organisatie nog in transformatie is, zijn er de afgelopen jaren waardevolle resultaten geboekt in de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling (Steketee et al., 2020). Op basis van de eerder beschreven knelpunten en succesfactoren zijn de volgende aanbevelingen geformuleerd.

Ten eerste zou in toekomstig onderzoek meer aandacht moeten worden besteed aan het vergroten van de meldings- en aangiftebereidheid van slachtoffers van huiselijk geweld. Het is van belang om de drempels voor slachtoffers om hulp te zoeken beter in kaart te brengen, alsook de motiverende factoren te onderzoeken (Gracia, 2004). De meerwaarde en effectiviteit van de verbeterde meldcode zou bovendien ook geëvalueerd moeten worden om beter in beeld te kunnen brengen of het zicht op huiselijk-geweldincidenten daadwerkelijk is toegenomen. Het is goed mogelijk dat de verbeterde meldcode heeft geleid tot een toegenomen werkdruk bij Veilig Thuis, waardoor niet altijd direct contact wordt opgenomen met directbetrokkenen bij een huiselijk-geweldmelding (Athmer et al., 2020). Niettemin is het onwenselijk dat er bij Veilig Thuis sprake is van lange wachtlijsten omdat directbetrokkenen dan niet (tijdig) worden geholpen, waardoor korte- en langetermijneffecten van huiselijk geweld op de loer liggen.

Ten tweede is het van belang om de zwijgzaamheid onder burgers te doorbreken en de meldingsbereidheid te doen vergroten om een steeds groter deel van de spreekwoordelijke ijsberg in beeld te krijgen. Nog te veel mensen in de omgeving van slachtoffers durven niet in actie te komen bij vermoedens van huiselijk geweld (Vuijsje, 2016). Omdat het voor burgers en mensen in de sociale omgeving van slachtoffers soms moeilijk kan zijn om de stap te nemen een huiselijk-geweldsituatie te melden, kunnen voorlichtingen op bijvoorbeeld buurtontmoetingsplekken ertoe leiden dat het taboe dat op huiselijk geweld rust bespreekbaar wordt gemaakt (Vuijsje, 2016).

Ten derde blijkt de functie van Veilig Thuis soms niet altijd duidelijk te zijn. Kennelijk hebben sommige gezinnen het idee dat Veilig Thuis een hulpverleningsinstantie is, terwijl het in werkelijkheid een centraal advies- en meldpunt is met een doorverwijfsfunctie naar specialistische hulpverlening. Bovendien heeft Veilig Thuis een imagoprobleem. Burgers denken vaak dat kinderen uit huis zullen worden geplaatst als zij contact opnemen met Veilig Thuis, of ze hebben het idee dat Veilig Thuis niet voldoende in actie komt. Dit imagoprobleem kan ertoe leiden dat

slachtoffers en andere directbetrokkenen in een huiselijk-geweldsituatie een verkeerd beeld hebben van wat Veilig Thuis voor hen kan betekenen (Pointer, 2022). Het is goed denkbaar dat de discrepantie tussen wat directbetrokkenen verwachten dat Veilig Thuis doet en wat Veilig Thuis in werkelijkheid doet, negatieve ervaringen onder directbetrokkenen als gevolg heeft. Het is daarom belangrijk dat dit onderscheid voorafgaand aan en tijdens het eerste contact tussen slachtoffer, pleger of omstander en Veilig Thuis duidelijk wordt gemaakt om te voorkomen dat er verwarring ontstaat.

Tot slot is het voor directbetrokkenen in een huiselijk-geweldsituatie van groot belang dat zij vertrouwen hebben in de hulpverlening. In de gefaseerde ketenaanpak, waarbij er in het geval van acute en structurele onveiligheid in gezinnen vaak een multidisciplinaire aanpak wordt ingezet, is het daarom van belang dat slachtoffers een vast aanspreekpunt hebben. Het gevaar ligt namelijk op de loer dat slachtoffers het gevoel krijgen dat ze van instantie naar instantie worden verwezen, waardoor het vertrouwen in de hulpverlening kan afzwakken (Vuijsje, 2016). Nog niet in alle Veilig Thuis-regio's is een multidisciplinaire aanpak ingericht. Omdat uit het cohortonderzoek (Steketee et al., 2020) gebleken is dat een multidisciplinaire aanpak een positief effect heeft op het doen afnemen of stoppen van geweld in gezinnen met complexe problematiek, is het wenselijk dat dit in alle regio's wordt geïmplementeerd. De regio's zouden hierin waar mogelijk samen kunnen optrekken en de best practices met elkaar kunnen uitwisselen (Athmer et al., 2020). Aanvullend kunnen ervaringsdeskundigen een belangrijke bijdrage leveren aan de kwaliteit van hulpverlening. Omdat slachtoffers hulpverlening vaak als versnipperd ervaren en als gevolg daarvan het gevoel kunnen krijgen niet serieus te worden genomen, kunnen ervaringsdeskundigen met hun kennis en ervaring een belangrijke brugfunctie vervullen tussen slachtoffers en de hulpverlening (Storms et al., 2020). Het is goed denkbaar dat slachtoffers eerder een melding maken bij Veilig Thuis wanneer zij (h)erkenning en steun ervaren tijdens het proces van hulpverlening. Ervaringsdeskundigen zouden daarom een belangrijke plek kunnen vervullen in het team MDA++. Tot slot is het van belang dat in elke veiligheidsregio in Nederland, in lijn met de kenmerken van een *Family Justice Center*, een Centrum Huiselijk Geweld en Kindermishandeling wordt opgericht. Door krachten en specialisaties te bundelen en onder één dak te vestigen kan enerzijds de multidisciplinaire aanpak effectiever worden ingezet om huiselijk geweld te doen stoppen, en kunnen anderzijds directbetrokkenen bij huiselijk geweld bij één locatie terecht voor hulp.

Omdat Veilig Thuis nog in transitie is, bestaan er volop mogelijkheden om de organisatie te blijven optimaliseren. Gebleken is dat huiselijk geweld in gezinnen kan stoppen. Door Veilig Thuis als organisatie verder door te blijven ontwikkelen kan deze belangrijke, positieve ontwikkeling worden doorgezet om huiselijk geweld in Nederland terug te dringen, de schade ervan te beperken en de vicieuze cirkel van geweld te doorbreken.

REFERENTIES

- Akkermans, M., Gielen, W., Kloosterman, R., Moons, E., Reep, C., & Wingen, M. (2020). *Prevalentiemonitor huiselijk geweld en seksueel geweld 2020*. Den Haag: CBS/WODC.
- Alink, L.R.A., IJzendoorn, M.H. van, Bakermans-Kranenburg, M.J., Pannebakker, F., Vogels, T., & Euser, S. (2011). *Kindermishandeling in Nederland anno 2010: De Tweede Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2010)*. Leiden: Casimir Publishers.
- Alink, L., Prevoo, M., Berkel, S. van, Linting, M., Klein Velderman, M., & Pannebakker, F. (2018). *NPM 2017: Nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen*. Leiden: Leiden University, Institute of Education and Child Studies/TNO Child Health.
- Appel, A.E., & Holden, G.W. (1998). The co-occurrence of spouse and physical child abuse: a Review and appraisal. *Journal of family psychology*, 12(4), 578. doi: 10.1037/0893 3200.12.4.578.
- Assink, M., Spruit, A., Schuts, M., Lindauer, R., Put, C.E. van der, & Stams, G.J.J. (2018). The intergenerational transmission of child maltreatment: A three-level meta-analysis. *Child abuse & neglect*, 84, 131-145.
- Athmer, J., Batterink, M., Haaren, P. van & Westhoff, E. (2020). *Ontwikkelingen adviezen en meldingen Veilig Thuis. Een kwantitatieve analyse en een kwalitatieve duiding*. Utrecht: Significant Public.
- Baartman, H. (2010). *40 jaar kindermishandeling: een terugblik. Rede bij gelegenheid van de herdenking van het 40-jarig bestaan van de Vereniging tegen Kindermishandeling*. Leiden.
- Bakker, H., & Nhass, H. (2017). Integrale gezinsaanpak MDA++. Wie kinderen wil beschermen moet het geweld tussen ouders stoppen. In K. Beek, M. Steketee, L. van Doorn & M. Ham, *1 op de 4 – Kindermishandeling, een publiek probleem* (p. 140-150). Van Gennep/Tijdschrift voor Sociale vraagstukken/Movisie.
- Bakker, L., Witkamp, B., Timmermans, M., Janssen, J., Lindenberg, J., Werter, A., ... & Gorter, M. (2018). *Aard en omvang ouderenmishandeling*.
- Bidarra, Z.S., Lessard, G., & Dumont, A. (2016). Co-occurrence of intimate partner violence and child sexual abuse: Prevalence, risk factors and related issues. *Child Abuse & Neglect*, 55, 10-21. doi: 10.1016/j.chiabu.2016.03.007.
- Boom, A. ten., Witkamp, B., & Mertens, N. (2016). *De samenloop en samenhang van huiselijk geweld en kindermishandeling binnen gezinnen*. Den Haag: WODC.
- Boom, A. ten., Wittebrood, K., Alink, L. R., Cruyff, M. J. L. F., Downes, R. E., Van Eijkern, E. Y. M., ... & Veenstra, D. R. (2019). *De prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland*. Capaldi, D.M., Kim, H.K., & Shortt, J.W. (2007). Observed initiation and reciprocity of physical aggression in young, at-risk couples. *Journal of Family Violence*, 22(2), 101-111.
- Capaldi, D.M., Knoble, N.B., Shortt, J.W., & Kim, H.K. (2012). A systematic review of risk factors for intimate partner violence. *Partner abuse*, 3(2), 231-280. doi: 10.1891/1946 6560.3.2.231.

Capaldi, D.M., & Langhinrichsen-Rohling, J. (2012). Informing intimate partner violence prevention efforts: Dyadic, developmental, and contextual considerations. *Prevention Science*, 13(4), 323-328. doi: 10.1007/s11121-012-0309-y.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2020). *Impactmonitor: Aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling*. Den Haag: CBS.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2021). *Huiselijk geweld; kerncijfers Veilig Thuis, regio*. Geraadpleegd van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84847NED/table?ts=1622039094831>.

Coomans, A., Eichelsheim, V., Blokland, A., Weijer, S. van der, Deuren, S. van der, & Dijk, M. van der (2021). *Stay home, stay safe? Onderzoek naar de omvang, aard en ernst van huiselijk geweld tijdens de Coronacrisis. Monitor Meldingen Veilig Thuis Flevoland*. Geraadpleegd van https://nscr.nl/app/uploads/2021/04/SHSS_Monitor-Meldingen-Flevoland_240321.pdf.

Creighton, S.J. (2002). Recognising changes in incidence and prevalence. In K.D. Browne, H. Hanks, P. Stratton & C. Hamilton (Eds.), *Early prediction and prevention of child abuse: A handbook*. Chichester: Wiley.

Dijk, T. van, Flight, S., Oppenhuis, E., & Duesmann, B. (1997). *Huiselijk geweld: Aard, omvang en hulpverlening*. Den Haag: Ministerie van Justitie.

Dijkstra, S. (2001). *Kinderen die getuige zijn van geweld tussen hun ouders. Een basisverkenning van korte- en langetermijneffecten*.

Dijkstra, S., Lünemann, M., Boer, A., Lünemann, K., & Moors, H. (2019). *Huiselijk geweld en geweld in de publieke ruimte*.

Ehrensaft, M.K., Moffitt, T.E., & Caspi, A. (2004). Clinically abusive relationships in an unselected birth cohort: men's and women's participation and developmental antecedents. *Journal of abnormal psychology*, 113(2), 258. doi: 10.1037/0021-843X.113.2.258.

Emery, C. R. (2006). *Consequences of childhood exposure to intimate partner violence*. US

Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice.

Fritz, P.A.T., Slep, A.M.S., & O'Leary, K.D. (2012). Couple-level analysis of the relation between family-of-origin aggression and intimate partner violence. *Psychology of Violence*, 2(2), 139.

Gracia, E. (2004). Unreported cases of domestic violence against women: towards an epidemiology of social silence, tolerance, and inhibition. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 58, 533-533.

Harries, M., Clare, M., Bailey, S., Bell, T., Brush, W., Clare, B., ... White, P. (2002). *Mandatory reporting of child abuse: Evidence and options*. Western Australian Child Protection Council.

Heijden, P. van der, Cruyff, M.J., & Gils, G.H. van (2010). *Omvang van huiselijk geweld in Nederland*.

- Hermanns, J., & Boer, J. (2015). Slachtoffers van huiselijk geweld vertellen hun verhaal. Hoe kan Veilig Thuis hun verhalen benutten? Den Haag: Vereniging Nederlandse Gemeenten. Geraadpleegd van https://vng.nl/files/vng/20151211_slachtoffers_huiselijkgeweld.pdf.
- Herrenkohl, T.I., Sousa, C., Tajima, E.A., Herrenkohl, R.C., & Moylan, C.A. (2008). Intersection of child abuse and children's exposure to domestic violence. *Trauma, Violence, & Abuse*, 9(2), 84-99. doi: 10.1177/1524838008314797.
- Herrera, V. M., & McCloskey, L.A. (2001). Gender differences in the risk for delinquency among youth exposed to family violence. *Child abuse & neglect*, 25(8), 1037-1051.
- Janssen, J., & Verbruggen, J. (2022). De rol van de politie en hun partners in de aanpak van huiselijk geweld. *Tijdschrift voor Criminologie*, 64(1).
- Jaspaert, E. (2019). Het geheel is meer dan de som der delen. In J. Janssen, K. Lünemann, W. D'haese & A. Groenen (2019), *Intrafamiliaal geweld. Cahiers Politiestudies*, 51(2). Gompel&Svacina.
- Jordan, C.E., & Pritchard, A.J. (2021). Mandatory reporting of domestic violence: what do abuse survivors think and what variables influence those opinions? *Journal of interpersonal violence*, 36(7-8). doi: 10.1177/0886260518787206.
- Kempe, C.H., Silverman, F.N., Steele, B.F., Droegemueller, W., & Silver, H.K. (1962). The battered child syndrome. *Journal of the American Medical Association*, 181(1), 17-24. doi: 10.1001/jama.1962.03050270019004.
- Kitzmann, K. M., Gaylord, N. K., Holt, A. R., & Kenny, E. D. (2003). Child witnesses to domestic violence: a meta-analytic review. *Journal of consulting and clinical psychology*, 71(2), 339.
- Knaap, L.M. van der, Idrissi, F. el, & Bogaerts, S. (2010). *Daders van huiselijk geweld*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Langhinrichsen-Rohling, J., Misra, T.A., Selwyn, C., & Rohling, M.L. (2012). Rates of bidirectional versus unidirectional intimate partner violence across samples, sexual orientations, and race/ethnicities: A comprehensive review. *Partner Abuse*, 3(2), 199-230. doi: 10.1891/1946-6560.3.2.199.
- Leonard, K.E., Winters, J.J., Kearns-Bodkin, J.N., Homish, G.G., & Kubiak, A.J. (2014). Dyadic patterns of intimate partner violence in early marriage. *Psychology of violence*, 4(4), 384. doi: 10.1037/a0037483.
- Mellaard, A., & Meijl, T. V. (2021). Domestic violence policies in the Netherlands: A regime of deficiency. *Anthropological Theory*, 21(4), 437-459.
- Ministerie van Justitie (2002). *Privé geweld – publieke zaak. Een nota over de gezamenlijke aanpak van huiselijk geweld*. Geraadpleegd van [www.canonsociaalwerk.eu/2002_priveweld/BELEID_priveweld_publiek_zaak.pdf](http://www.canonsociaalwerk.eu/2002_privengeweld/BELEID_priveweld_publiek_zaak.pdf).

Ministerie van Justitie en Veiligheid (2019). *Uitwerking Veiligheidsagenda 2019 - 2022*. Geraadpleegd van www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2019/07/04/tk-bijlage-2-uitwerking-veiligheidsagenda-2019-2022/tk-bijlage-2-uitwerking-veiligheidsagenda-2019-2022.pdf.

Movisie (2017). *Wat is MDA++ en wat heb je er als gemeente aan?* (Factsheet). Utrecht: Movisie. Geraadpleegd van www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2019-12/Wat-is-MDA-wat-heb-je-er-als-gemeente-aan.pdf.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2018). *Slachtoffermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2016*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.

Norman, R. E., Byambaa, M., De, R., Butchart, A., Scott, J., & Vos, T. (2012). The long-term health consequences of child physical abuse, emotional abuse, and neglect: a systematic review and meta-analysis. *PLoS medicine*, 9(11)

Pointer (2022, december 11). *Burgers doen nauwelijks melding bij Veilig Thuis*. KRO-NCRV. Geraadpleegd van <https://pointer.kro-ncrv.nl/burgers-doen-nauwelijks-melding-bij-veilig-thuis>.

Rijksoverheid (2019). *Beleidsinformatie Veilig Thuis. Informatieprotocol 2.0*. Geraadpleegd van www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2019/07/02/beleidsinformatie-veilig-thuis/beleidsinformatie-veilig-thuis.pdf.

Roelofs, M. (1996). *Kindermishandeling en hulpverlening; de aanpak van lichamelijke kindermishandeling door het Bureau Vertrouwensarts*. Amsterdam: VU-Uitgeverij.

Salet, R., Kremers, M., & Terpstra, J. (2020). Geen aangifte, en dan? Juridische aspecten en politiepraktijken. *PROCES*, 99, 240-252.

Schellingerhout, R., & Ramakers, C. (2017). *Scholierenonderzoek kindermishandeling 2016*. Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.

Sjerps, M. (2021, 29 maart). Wat 'niet pluis' is, bepaalt ieder zelf – Meldcode Veilig Thuis stort veel ouders in nachtmerrie. *Reporters Online*. Geraadpleegd van <https://reportersonline.nl/wat-niet-pluis-is-bepaalt-ieder-zelf-meldcode-veilig-thuis-stort-veel-ouders-in-nachtmerrie>.

Slep, A.M.S., & O'leary, S.G. (2001). Examining partner and child abuse: Are we ready for a more integrated approach to family violence?. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 4(2), 87-107. doi: 10.1023/A:1011319213874.

Steketee, M. (2017). *De olifant in de (kinder) kamer. Intergenerationele overdracht van geweld in gezinnen: hoe doorbreken we de cirkel*.

Steketee, M., Tierolf, B., Lünemann, K., & Lünemann, M. (2020). *Kan huiselijk geweld en kindermishandeling echt stoppen? Kwestie van lange adem*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

- Storms, O., Andries, M., & Janssens, K. (2020). *Samen deskundig: Ervaringsdeskundigheid bij de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. Handreiking voor gemeenten*. Utrecht: Movisie. Geraadpleegd van www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2020-09/Samen%20deskundig.pdf.
- Tierolf, B., Lünemann, K., & Stekete, M. (2014). *Doorbreken geweldspatroom vraagt gespecialiseerde hulp. Onderzoek naar effectiviteit van de aanpak huiselijk geweld in de G4*. Utrecht: Verwey-Jonger Instituut.
- Timmermans, M., Vaan, K. de, Janssen, J., & Lindenberg, J. (2019). Ouderenmishandeling in Nederland. Aard, omvang en de taak van de politie en haar partners. In J. Janssen, K. Lünemann, W. D'haese & A. Groenen, *Intrafamiliaal geweld. Cahiers Politiestudies*, 51(2). Gompel&Svacina.
- Veen, H.C.J. van der, & Bogaerts, S. (2010). Het landelijke onderzoek huiselijk geweld 2010. *Justitiële verkenningen*, 36(8), 33.
- Veilig Thuis (2018). *Factsheet Veilig Thuis verbetert...* Geraadpleegd van <https://veiligthuis.nl/wp-content/uploads/2018/11/281118-Veiligthuis-interactief-versie.2.pdf>.
- Veilig Thuis Flevoland (2019). *Factsheet Verbeterde Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling*. Geraadpleegd van <https://veiligthuisflevoland.nl/wp-content/uploads/2019/03/Factsheet-verbeterde-Meldcode.pdf>.
- Vereniging Nederlandse Gemeenten (2014). *Meerwaarde Advies- en Meldpunt Huiselijk geweld en Kindermishandeling*. Geraadpleegd van <https://vng.nl/sites/default/files/20140130-meerwaarde-amhk.pdf>.
- Vinck, I., Christiaens, W., Jonckheer, P., Veereman, G., Kohn, L., Dekker, N., ... Roland, M. (2016). *Synthese: hoe de detectie van kindermishandeling verbeteren?*
- Vink, R., & Geurts, E. (2008). *Op weg naar volwassenheid: evaluatie van de Tijdelijke stimuleringsregeling Advies-en steunpunten huiselijk geweld*. Leiden: TNO.
- Vink, R., Goes, A., Doornink, N., Broerse, A., Pannebakker, F., & Zwan, R. van der (2014). *Huiselijk geweld door kinderen en jongeren tegen hun ouders; verkennend onderzoek*.
- Vogtlander, L., & Arum, S.V. van (2016). *Eerst samenwerken voor veiligheid, dan samenwerken voor risicogestuurd zorg* (Visiedocument). Den Haag/Utrecht: VNG/GGDGHOT.
- Vuijsje, H. (2016). *Manifest Kring van Veiligheid. Huiselijk geweld te lijf*. Utrecht: Movisie.
- Walsh, K., Farrell, A., Bridgstock, R., & Schweitzer, R. (2006). The contested terrain of teachers detecting and reporting child abuse and neglect. *Journal of early childhood research*, 4(1), 65-76. doi: 10.1177/1476718X06059790.
- Woicik, K., Eisenberg, M., Burgers, V.W.G., Tressova-van Veldhoven, D., Sijtsema, J.J., Bogaerts, S., & Zijp-Lens, K.V. (2019). *Plegers van partnergeweld en kindermishandeling*. Den Haag: WODC.